

การพัฒนาผู้เรียนด้านกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

The concept of Learner Development in Terms of Social and Public Interest

ปิยวัชร สุธาวิช¹, ดร.สมชาย เทพแสง², ดร.สมบูรณ์ บุรศิริรักษ์³

Piyawat Suttivanich¹, **Somchai Thepsaeng²**, **Somboon Burasirirak³**

¹นิสิตการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² ที่ปรึกษาหลัก หัวหน้าภาควิชาการศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

³ ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์ภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ආචාර්ය ජීවනාලක්ෂි සේනරත්න

บทคัดย่อ

การพัฒนาให้นักเรียนมีความรับผิดชอบและ
เสียสละเพื่อส่วนรวมเป็นการกิจสำคัญของสถานศึกษา
ด้วยการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านกิจกรรมเพื่อสังคม
และสาธารณประโยชน์ มีแนวคิดเรื่อง การมีความ
รับผิดชอบต่อ ความรับผิดชอบต่อสังคม จิตสาธารณะ การ
เรียนรู้จากประสบการณ์ การปฏิบัติการเรียนรู้จากการ
บริการสังคม การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม เป็น
แนวทางการดำเนินงาน

คำสำคัญ : กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

Abstract

To cultivate students' responsibility and self-sacrifice for the common good is the crucial mission of any educational institute. This can be achieved through learner development activities for social and public interest, which promote the concepts of Responsible Mind, Corporate Social Responsibility, Public Mind, Experiential Learning and Community Service Learning, Network Building and Participatory as the guidelines.

Keyword : Activitier for Social and Public Interest

บทนำ

มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะคิดจะทำอะไร จะต้องมีความรับผิดชอบซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม สถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังและพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในแนวทางความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งปัจจุบันแนวทางปฏิบัตินี้ได้รับการยอมรับทั่วโลกว่าเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้สถานศึกษายึดถือปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ สถานศึกษาในฐานะที่เป็นองค์กรในการพัฒนาสังคม พัฒนาชาติ Gardner [1] ได้แสดงทัศนะหน้าที่ของสถานศึกษาในเรื่องนี้ว่า การศึกษาในแบบโรงเรียนมักมุ่งเน้นทักษะและนวัตกรรมเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในเรื่องจริยธรรม ความรับผิดชอบมักเป็นเรื่องเสริมเพียงเล็กน้อย จึงกลายเป็นว่าโรงเรียนละเลยและไม่ไตร่ตรองถึงวิธีการที่จะปลูกฝังให้ผู้เรียนตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมใส่ใจต่อตนเอง และเพื่อประโยชน์สังคมส่วนรวมด้วย Nair [2] ได้แสดงทัศนะถึงแนวโน้มสำหรับโรงเรียนในศตวรรษที่ 21 ที่จะเน้นการเรียนรู้เชิงบริการมากขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมบริการชุมชน

กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลาง
การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ประกอบด้วย
กิจกรรม 3 ลักษณะ ได้แก่ 1. กิจกรรมแนะแนว
2. กิจกรรมนักเรียน และ 3. กิจกรรมเพื่อสังคมและ
สาธารณประโยชน์ สำหรับกิจกรรมเพื่อสังคมและ

สาธารณประโยชน์ กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความหมายว่าเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่น ตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม และการมีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่างๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม [3] ซึ่งมีหลักการว่า กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เป็นกิจกรรมที่ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรมจริยธรรม จัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนคิดสร้างสรรค์ออกแบบกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างหลากหลายรูปแบบ เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในลักษณะจิตอาสา วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้ คือ 1. เพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้แก่ผู้เรียนในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ 2. เพื่อให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ตามความถนัดและความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร 3. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 4. เพื่อให้ผู้เรียนมีจิตสาธารณะ และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ [4]

แนวคิดการพัฒนาผู้เรียนด้านกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

จากการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยพบว่า มีแนวคิดเพื่อการพัฒนาผู้เรียนด้านกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ 6 เรื่อง ได้แก่ 1. การมีความรับผิดชอบต่อ 2. ความรับผิดชอบต่อสังคม 3. จิตสาธารณะ 4. การเรียนรู้จากประสบการณ์ 5. การปฏิบัติการเรียนรู้จากการบริการสังคม 6. การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. การมีความรับผิดชอบต่อ

การมีความรับผิดชอบต่อเป็นลักษณะของคนที่รุ่นใหม่ ซึ่งสถานศึกษาจะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อตนเองและเพื่อประโยชน์สังคมส่วนร่วมด้วย [5] ให้ตระหนักในหน้าที่ และความ

รับผิดชอบที่มีทั้งต่อตนเอง และสังคมอย่างเต็มความสามารถโดยเน้นการเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน รวมทั้งยอมรับผิดชอบผลของหน้าที่การงานที่ตนเองปฏิบัติทั้งดีและไม่ดี เมื่อเกิดมีปัญหามีความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้มีจิตรับผิดชอบต่อสำหรับคนยุคใหม่ มีความคิดริเริ่มและสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง เคารพศักดิ์ศรีของตัวเอง รักษาและเชิดชูเกียรติของวงศ์ตระกูล

คุณลักษณะของความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่ ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับของสังคม/โรงเรียน ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นที่อยู่ในสังคม เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน คุณลักษณะของความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม เน้นการอนุรักษ์พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ท้องถิ่น ช่วยกันป้องกันและรักษาสิ่งเหล่านี้ให้คงอยู่ อีกทั้งคุณลักษณะของความรับผิดชอบต่อวัฒนธรรมไทย ส่งเสริมให้มีเจตคติที่ดีและมีความเข้าใจเกี่ยวกับชาติภูมิในการดำรงเอกลักษณ์และการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย การยึดมั่นในหลักธรรมและประเพณีอันดีงามทางพุทธศาสนา ซึ่งมีส่วนทำให้สังคมไทยมีความสุข และการแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ [6] การปลูกฝังเอกลักษณ์เกี่ยวกับการประณีตประณีตและการประสานประโยชน์ และนิยมแนวทางเชิงสันติ ถ้อยทีถ้อยอาศัย อาศัยอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์แบบเครือญาติ การอนุรักษ์ภาษาไทย การรู้จักใช้ภาษาไทยในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม และรู้จักการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องทั้งการพูดและการเขียน[7]

มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะคิด จะทำอะไร จะต้องมีความรับผิดชอบต่อ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม สถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังและพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้ผู้เรียนมีจิตรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม ต่อสิ่งแวดล้อม และต่อวัฒนธรรมไทย ทั้งนี้การสร้างจิตความรับผิดชอบต่อได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย เพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ คือมีความรับผิดชอบต่อและเสียสละเพื่อส่วนรวม

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม

นักวิชาการชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้แก่ Silva , Sanson , Smart และ Toumbourou [8] World Business Council Sustainable [9] กรมวิชาการ [10] และ ฉันทนา จันทน์บรรจง และคนอื่นๆ [11] ได้ให้ความหมาย ความรับผิดชอบต่อสังคม สอดคล้องไปในทางเดียวกัน ดังนี้

ความรับผิดชอบต่อสังคม คือการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองโดยมุ่งผลประโยชน์ที่เกิดกับส่วนรวม การยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง รวมถึงการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นโดยการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวเป็นการแสดงพฤติกรรมของนักเรียนที่มีต่อครอบครัว เพื่อน โรงเรียน และชุมชน

การบูรณาการแนวคิด ความรับผิดชอบต่อสังคมสู่แผนการปฏิบัติการของสถานศึกษา

ในมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ(ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 ได้กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ไปสู่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ดังนั้นขอบข่ายของงานบริหารสถานศึกษาภายหลังการปฏิรูปสถานศึกษาจึงมี 4 ด้าน คือ งานด้านวิชาการ งานด้านงบประมาณ งานด้านการบริหารบุคคล และงานด้านการบริหารงานทั่วไป และศุภรัตน์ รัตนมุขย์ [12] ได้เสนอแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมสู่แผนการปฏิบัติการของสถานศึกษาไว้ดังนี้

กิจกรรมหลัก	เพิ่มคุณค่าแนวคิดมีความรับผิดชอบต่อสังคม
ด้านงานวิชาการ	ส่งเสริมการเรียนรู้การสอน สอดแทรกเนื้อหาการมีจิตสาธารณะและการมีความรับผิดชอบต่อสังคม
ด้านงบประมาณและแผนงาน	การบริหารอย่างโปร่งใส พัฒนาสิ่งแวดล้อมในสถานที่ทำงาน
ด้านงานด้านสุขอนามัยรักษาสิ่งแวดล้อม	ดูแลด้านสุขอนามัยรักษาสิ่งแวดล้อม
ด้านการบริหารบุคคล	ส่งเสริมด้านการศึกษาและการฝึกอบรม ไม่มีการเลือกปฏิบัติ
ด้านการบริหารงานทั่วไป	กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมความดี กิจกรรมช่วยเหลือพัฒนา ความเป็นอยู่ของชุมชนใกล้เคียง

สรุปได้ว่า การบูรณาการด้านแนวคิด ความรับผิดชอบต่อสังคมสู่แผนการปฏิบัติการนั้นเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในแนวทางความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งปัจจุบันนี้แนวทางปฏิบัตินี้ได้รับการยอมรับทั่วโลก ว่าเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้สถานศึกษายึดถือปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ สถานศึกษาในฐานะที่เป็นองค์กรในการพัฒนาสังคม พัฒนาชาติมีหน้าที่หลักพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นพลเมืองของชาติเท่าเทียมพลเมืองโลกที่มีความเป็นมนุษย์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ตลอดจนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขตามความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จึงควรมีการนำแนวคิดนี้เข้ามาบริหารจัดการในรูปของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เป็นรูปธรรม โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาและครูเป็นต้นแบบเป็นผู้ช่วยขับเคลื่อนนโยบาย/โครงการ/กิจกรรม เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม โดยตระหนักถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยสถานศึกษาได้แสดงออกให้สังคมรู้ว่ามีความมุ่งมั่นเพื่อทำในสิ่งที่ถูกต้องเพื่อความ เป็นอยู่ที่ดีของสังคมและประเทศชาติตลอดไป

3. จิตสาธารณะ

สืบเนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ว่าเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่น ตามความสนใจ ในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่างๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม

ความหมายจิตสาธารณะ

ปิยลักษณ์ พุกกะวัน [13] ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาองค์ประกอบและพัฒนาจิตสาธารณะของเด็กปฐมวัย ได้สรุปความหมายของจิตสาธารณะ ซึ่งนักวิชาการและหน่วยงานได้ให้ความหมายไว้หมายถึง การมองเห็นคุณค่าแก่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในคุณลักษณะทางจิตใจของบุคคลในสังคม เป็นสิ่งที่คนในสังคมเป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้จากความรู้สึกนึกคิด หรือพฤติกรรมที่แสดงออก

ถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรับผิดชอบที่มีต่อตนเองและต่อส่วนรวม การเคารพในสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น พฤติกรรมที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

ความหมายจิตอาสา

วิชัย วงษ์ใหญ่ [14] ได้ให้ความหมายจิตอาสา ดังนี้ จิตอาสา หมายถึง ความสำนึกของบุคคลที่มีต่อส่วนรวม เป็นจิตที่เป็นผู้ให้ คิดดี คิดทางบวก มีความหวังดีต่อผู้อื่น เป็นความสมัครใจ เต็มใจตั้งใจทำ ออกรับช่วยเหลือโดยไม่หวังผลตอบแทน และส่งผลให้เกิดความสุขทางจิตใจ ผู้มีจิตสาธารณะจะแสดงพฤติกรรมที่อาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การงดเว้นการกระทำที่จะส่งผลให้เกิดความชำรุดเสียหาย การมีส่วนร่วมดูแลรักษาและเคารพสิทธิของบุคคลอื่นในการใช้ทรัพยากรส่วนรวม

ความสัมพันธ์ระหว่างจิตอาสาและจิตสาธารณะ (Volunteer Mind) หมายถึง จิตใจที่คิดช่วยเหลือผู้อื่น จิตใจที่เป็นผู้ให้ เช่น ให้สิ่งของ ให้เงิน ให้ความช่วยเหลือด้วยกำลังร่างกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละสิ่งที่ตนเองมีแม้กระทั่งเวลา โดยมีปัญญาคือเครื่องกำกับ เป็นการกระทำที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมหลัก 3 ด้าน ได้แก่ 1) การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน 2) การเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และ 3) การมุ่งมั่นพัฒนาสิ่งรอบตัวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

จิตสาธารณะ (Public Mind) บางครั้งอาจใช้คำว่า จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง จิตใจที่คำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน คำนึงถึงบุคคลอื่นที่ต่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน รวมทั้งมีความสำนึกและยึดมั่นในบรรทัดฐานและจริยธรรมที่ดีงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ประหยัด และมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ส่งผลทำให้เกิดพฤติกรรมหลัก 3 ด้าน ได้แก่ 1) การงดเว้นการกระทำที่จะส่งผลทำให้เกิดความชำรุดเสียหายของทรัพยากรส่วนรวม 2) การมีส่วนร่วมดูแลรักษาทรัพยากรส่วนรวม และ 3) การเคารพสิทธิของบุคคลอื่นในการใช้ทรัพยากรส่วนรวม บางครั้งหมายถึงจิตอาสา

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจิตอาสาและจิตสาธารณะ ถ้าใช้มุมมองของการคิดที่เป็นระบบ ไม่มองแยกส่วนจะพบว่า จิตอาสาและจิตสาธารณะเป็นสิ่งที่

เกื้อกูลซึ่งกันและกัน การมีจิตอาสาทำให้แสดงพฤติกรรมออกมา ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ในระดับส่วนบุคคลหรือในระดับส่วนรวม ถ้าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมสิ่งนั้นจะกลายเป็นจิตสาธารณะ ส่วนการมีจิตสาธารณะบางครั้งต้องอาศัยจิตอาสาเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมเช่นกัน

จิตอาสาทำให้ทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้ เป็นสังคมที่มีการให้และแบ่งปันซึ่งกันและกัน คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ซึ่งต้องขับเคลื่อนทั้งระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กวัยเรียน เพราะจิตอาสาและจิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างหนึ่งที่จะต้องปลูกฝังอย่างต่อเนื่อง

4. การเรียนรู้จากประสบการณ์

นักวิชาการไทยและต่างประเทศ ได้แก่ ราชินี รัชพงษ์ [15] กิ่งแก้ว อารีรักษ์ และคณะ [16] Craig [17] Evan [18] Dewey [19] และ Kolb [20] ได้ให้ความหมายการเรียนรู้จากประสบการณ์ สอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน คือ กระบวนการสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติ โดยการดึงประสบการณ์จากตัวผู้เรียน จากการกระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อนความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์นั้นออกมาเพื่อพัฒนาความคิดใหม่ เจตคติใหม่ และทักษะใหม่

เทคนิควิธีการซึ่งเป็นที่ยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลายในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของการทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คือ แนวคิดของ David A. Kolb แนวคิดนี้ได้แสดงถึงการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning) เพราะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งผู้เรียนจะได้ลงมือปฏิบัติจริง และร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการเป็น Active Learner อย่างแท้จริง เพราะการเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นกระบวนการสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติ โดยดึงประสบการณ์จากตัวผู้เรียน จากการกระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อนความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์นั้นออกมาเพื่อพัฒนาความคิดใหม่ เจตคติใหม่ และทักษะใหม่

สำนักบริหารงานกรมมัธยมศึกษาตอนปลาย [21] ได้อธิบายถึงภาพรวม การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของ David A. Kolb ว่ามีหลักสำคัญ และประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียนผ่านการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่หลากหลาย ดังนี้

วารสารบริหารการศึกษา มศว
ปีที่ 12 ฉบับที่ 22 มกราคม – มิถุนายน 2558

55

หลักสำคัญ

1. เป็นการเรียนที่อาศัยประสบการณ์ของผู้เรียน
 2. ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่องและเป็นการเรียนรู้ที่เรียกว่า Active Learning
 3. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ
 4. ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้และประสบการณ์ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง
 5. มีการสื่อสารโดยการพูดหรือการเขียนเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน วิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ พฤติกรรม ผลงาน
- ประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียนผ่านการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่หลากหลาย ดังนี้
1. ผู้เรียนสามารถมองเห็นเส้นทางนำองค์ความรู้เชิงวิชาการที่เรียนมาแล้ว ทักษะการดำรงชีวิต หลากหลายที่เคยได้รับการเสริมสร้าง เช่น ทักษะสังคม (Social skill) ทักษะส่วนบุคคล (Personal Skill) ประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง
 2. คุณค่าที่แท้จริงจากการเรียนรู้เป็นประโยชน์ทั้งตนเองและผู้อื่น
 3. รู้ความสามารถศักยภาพของตนเองที่แตกต่างจากผู้อื่น
 4. สามารถตัดสินใจที่เกิดผลจริงและตรงบนพื้นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ (Real Result) มิใช่การคาดเดา
 5. พัฒนาทักษะการแก้ปัญหา และการคิดวิเคราะห์
 6. พัฒนาความรับผิดชอบ (Responsibility and Accountability) ในการกระทำของตนเอง

5. การปฏิบัติการเรียนรู้จากการบริการสังคม

การพัฒนาความรับผิดชอบต่อเยาวชนเพื่อสนองตอบความต้องการของสังคม นอกจากเป็นการรักษาถ่ายทอด คุณค่าและวัฒนธรรมของสังคมที่เจริญแล้ว ยังเป็นการมุ่งสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคมอีกด้วย ดังที่ สุนันทิพย์ บุญสมบัติ [22] ได้เสนอไว้ว่า การสอนเพื่อ

พัฒนาความรับผิดชอบต่อเยาวชนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งระดับหน่วยและบทเรียนมักจะเน้นการศึกษาแบบกลุ่มมีการทำแผนงานด้านบริการ (service projects) ทั้งในโรงเรียนและชุมชน มีการอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันแก้ปัญหาและตัดสินใจในระดับชั้นเรียนหรือในระดับชุมชนก็ได้ ครูอาจเข้าร่วมวางแผนงานกับนักเรียนในลักษณะแผนงานของชั้นเรียน (class projects) กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้จะช่วยสนับสนุนสาระร่วมสมัยทางสังคมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในแง่การเรียนรู้ เนื้อหาสาระ การตัดสินใจ และการกระทำที่เกี่ยวข้องกับองค์การทางสังคมอย่างแท้จริง

วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา (พานิช) [23] ได้นำเสนอหลักการ ประโยชน์ ขั้นตอนสำคัญของการปฏิบัติการเรียนรู้จากการบริการสังคม ดังนี้

การเรียนรู้จากการบริการ หรือภาษาอังกฤษว่า Service-Learning ซึ่งการเรียนรู้จากการบริการนี้มีผู้ใช้ในภาษาไทยอีกคำว่า การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการบริการที่มีคุณค่าในโรงเรียนหรือในชุมชนรวมกัน โดยมีการเรียนรู้ด้านวิชาการและความรับผิดชอบต่อฐานะเป็นพลเมืองของสังคมที่อาจเรียกว่า การเรียนรู้จากการบริการแก่สังคม หรือ ภาษาอังกฤษว่า Community Service-Learning [24]

หลักสำคัญสำหรับจัดการเรียนรู้จากการบริการสังคม

NCSS ได้เสนอเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาว่าโครงการที่จัดทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการบริการสังคมมีคุณภาพ มีดังนี้

1. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนและชุมชนได้วางแผนกิจกรรมสำหรับการบริการแก่สังคม
2. ผู้เรียนได้ปฏิบัติงานในการบริการแก่สังคมควบคู่กับเรียนรู้เนื้อหาวิชาการ
3. มีการสะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากการลงมือปฏิบัติการบริการแก่สังคม
4. เน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างคุณธรรมและความเท่าเทียมในสังคม

นอกจากนี้ยังมีเกณฑ์ที่สามารถใช้พิจารณาว่า
โครงการที่ให้นักเรียนไปบริการสังคมมีคุณภาพที่เสนอโดย
A Service of the Utah Education Network [25] มีดังนี้

1. ต้องตอบสนองความต้องการของสังคม
2. ต้องเป็นงานที่มีความร่วมมือกับสังคมโดย
นักเรียนและครู
3. บูรณาการเนื้อหาในวิชาสังคมศึกษากับการไป
ช่วยบริการสังคม

4. นักเรียนทุกคนในกลุ่มต้องช่วยคิดช่วยทำเพื่อ
เป็นผลงานกลุ่ม

5. นำความรู้หรือทักษะจากการเรียนไป
ประยุกต์ใช้ได้จริงในสังคม

6. ต้องเสริมสร้างคุณภาพชีวิต
ลักษณะต่อไปนี้มีใช้การเรียนรู้จากการบริการ
สังคม

1. เป็นโปรแกรมอาสาสมัคร
2. เป็นการเพิ่มเติมรายวิชาหรือกิจกรรมพิเศษ
นอกเหนือจากหลักสูตรปกติ
3. ระบุจำนวนชั่วโมงเพื่อจบการศึกษา
4. เป็นการปฏิบัติเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการ
ลงโทษจากโรงเรียนหรือจากคำพิพากษาของศาล
5. มีผู้ได้ประโยชน์ฝ่ายเดียวคือ ฝ่ายนักเรียนหรือ
ฝ่ายชุมชน

6. การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม

การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการ
ดำเนินงานของสถานศึกษาที่เน้นความร่วมมือจากทุกภาค
ส่วนของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนผู้มีส่วนได้
ส่วนเสียและชุมชนท้องถิ่นจะช่วยให้สถานศึกษาที่มีความ
ใกล้ชิดกับประชาชน ได้รับทราบความต้องการและปัญหา
ที่แท้จริง ลดความขัดแย้งและต่อต้านทั้งยังเป็นการสร้าง
สังคมแห่งการเรียนรู้ที่เสริมสร้างให้ประชาชนร่วมคิดร่วม
ตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ ซึ่งเป็นบทบาทที่สถานศึกษา
จะต้องดำเนินการให้เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่เปิด
โอกาสให้ประชาชนและเครือข่ายภาคประชาชน สังคม
ทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนจะประสบความสำเร็จ
หรือไม่ขึ้นอยู่กับสถานศึกษาต่างๆ จะสนับสนุนให้เกิด

การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของประชาชนมาก
น้อยเพียงใด รวมทั้งยังต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม
ของเครือข่าย ดังนี้

1. เครือข่ายมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและ
จัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. เครือข่ายมีส่วนร่วมวางแผนดำเนินกิจกรรม
แก้ไขปัญห
3. เครือข่ายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อการมี
ส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์ การพัฒนา รวมถึง
โอกาส การจัดการทรัพยากร [26]

อนึ่งเอกสารสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาของชาติได้
ระบุข้อความถึงความสำคัญของกิจกรรมเพื่อสังคมและ
สาธารณประโยชน์ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทย พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
และ(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) แผนการศึกษา
แห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ.2552-2559) แผนการศึกษา
ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ.2554-2559)
แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ (พ.ศ.2555-2559)
ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-
2561) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551 เป้าหมายยุทธศาสตร์ และตัวบ่งชี้การ
ปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561)
ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง
(พ.ศ.2553-2561) ค่านิยมหลักของคนไทยตามนโยบาย
ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) พ.ศ.2557 และ
นโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปี
งบประมาณ 2558 มีความสอดคล้องในเรื่องการให้
ความสำคัญต่อการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและ
สาธารณประโยชน์ จึงควรมีการนำแนวคิดนี้เข้ามาบริหาร
จัดการในรูปของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เป็นรูปธรรม
โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาและครูเป็นต้นแบบ เป็นผู้ช่วย
ขับเคลื่อนนโยบาย/โครงการ/กิจกรรม เพื่อแสดงความ
รับผิดชอบต่อสังคม โดยตระหนักถึงผลกระทบต่อสังคม
และสิ่งแวดล้อม โดยสถานศึกษาได้แสดงออกให้สังคมรู้ว่า
มีความมุ่งมั่นทำในสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของ

สังคม และประเทศชาติตลอดไป สอดคล้องกับการศึกษา พลโลก แนวใหม่ ซึ่ง Cogan และคณะ [27] ได้เสนอไว้ ดังนี้ 1) คุณลักษณะของพลโลก เช่น การคิดอย่างเป็นระบบและมีวิจารณญาณ ค่านิยมในการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมที่หลากหลาย ความเต็มใจที่จะปกป้องสิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน 2) การมีวิถีชีวิตและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นคนใจกว้าง มีจิตสาธารณะ และยอมรับสิทธิของผู้อื่น 3) หน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกชุมชนต่างระดับ ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ พลโลกต้องมีความสามารถในการคิดระดับสากล แต่เริ่มต้นในระดับท้องถิ่น และสามารถใช้ชีวิตและทำงานในระดับต่างๆ ทั้งระดับท้องถิ่น และระดับสากล 4) กาลเวลา พลโลกต้องพิจารณาประเด็นร่วมสมัยจากมิติของกาลเวลา คือ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต อีกทั้งต้องสำนึกว่าการกระทำใดๆ ในปัจจุบันย่อมส่งผลกระทบต่อ พลโลก และสังคมโลกในอนาคตเสมอ สมดังกระแสพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานแก่นักเรียน นักศึกษา ครู และอาจารย์ เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ความว่า ... คนไทยทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในวัยใด มีศาสนาใด มีอาชีพใดย่อมต้องช่วยกันอุ้มชูชาติบ้านเมือง คือ ส่วนรวมให้อยู่ได้ ... เพราะการรู้จักทำหน้าที่และรับผิดชอบในฐานะสมาชิกหนึ่งของสังคมจะช่วยทำให้บ้านเมืองสงบสุขและเข้มแข็ง

ด้วยเหตุนี้แนวคิดการพัฒนาผู้เรียนด้านกิจกรรม เพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การมีความรับผิดชอบต่อสังคม รับผิดชอบต่อสังคม จิตสาธารณะ การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการปฏิบัติการเรียนรู้จากการบริการสังคม การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ซึ่งจะเป็นแนวทางการปฏิบัติงานในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนของชาติให้มีคุณภาพ และเตรียมพร้อมเพื่อก้าวสู่การเป็นประชาคมอาเซียน และการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองต่อไป

เอกสารอ้างอิง

[1] Gardner, Howard. (2007). *5 Minds for the Future*.

Massachusetts : Harvard Business School.

- [2] Nair. (2007). *Schools for the 21st century : Are you ready?*. Retrieved 21 May 2014, from <http://drsaraheaton.wordpress.com/2010/12/02/trends-in-21st-century-learning/>.
- [3] กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- [4] สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2553). *แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- [5] ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2557). *ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ต้องก้าวให้พ้นกับดักของตะวันตก*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- [6] Gardner, Howard. (2007). *5 Minds for the Future*. Massachusetts : Harvard Business School.
- [7] พิมพ์สุดา วัจนวงศ์ปัญญา ; สุรรัตน์ จินพงษ์ ; และเอกอมร เอี่ยมศิริรักษ์. (2554). *Responsible Mind : เส้นทางสู่จิตรับผิดชอบ* หน้า 75-97ใน *CCPR กรอบคิดใหม่ทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- [8] Silva, L., Sanson, A., Smart, D., and Toumbourou. J. (2004). Civil Responsibility Among Australian Adolescents : Testing Two Competing Model. *Journal of Community Psychology*. 32 : 229-255.
- [9] World Business Council For Sustainable Development. (WBCSD). (2000). *Corporate Social Responsibility : Making Good Business Sense*. Retrieved 20

- January, 2014.from
<http://www.wbcsd.org/web/publication/csr2000.pdf>.
- [10] กองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ. (2542).
การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาด้วยศักยภาพ
ของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและมีวินัย
ในตนเอง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- [11] ฉันทนา จันทร์บรรจง ; จิตราภรณ์ ไยศิลป์ ; และ
สุภาภรณ์ กิตติธาดานนท์. (2554). ผลกระทบ
ของนโยบายรัฐบาลต่อการปลูกฝังจิตสาธารณะ
และความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน
ในระดับการศึกษาภาคบังคับ. วารสาร
ศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร. 13(2).
- [12] สุภรัตน์ รัตนมุขย์. (2554). การบริหารสถานศึกษา
อย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม *Managing
SR School : เอกสารประกอบการอบรม
โครงการจิตอาสาในโรงเรียนรุ่นที่ 2 จัดโดย
คณะทำงานบริการวิชาการ สำนักบัณฑิต
อาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*
สืบค้นเมื่อ 30 มกราคม 2555, จาก
[http://www.gvc.tu.ac.th/th/expertise service
sr school. 2554.html](http://www.gvc.tu.ac.th/th/expertise%20service%20sr%20school.2554.html).
- [13] ปิยลักษณ์ พฤษะวัน. (2554). การศึกษา
องค์ประกอบและพัฒนาจิตสาธารณะของเด็ก
ปฐมวัยด้วยรูปแบบการเรียนการสอน *MADE.
ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การศึกษาปฐมวัย).*
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- [14] วิชัย วงษ์ใหญ่. (2555). จิตอาสา ในสารานุกรม
วิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธี
มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ
5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพฯ :
สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- [15] ราณี รัชพงษ์. (2547). “การเรียนรู้จาก
ประสบการณ์” ในสารานุกรมศึกษาศาสตร์
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
- พระบรมราชินีนาถ ในมหามงคลเฉลิม
พระชนมพรรษา 6 รอบ. หน้า 42-49.
กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [16] กิ่งแก้ว อารีรักษ์ ; และคณะ. (2549). การจัดการ
เรียนรู้โดยใช้รูปแบบหลากหลาย : องค์ความรู้
จากการวิจัยและพัฒนาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้
ทั้งโรงเรียน. กรุงเทพฯ : เกรตเอ็ดดูเคชั่น.
- [17] Craig. (1987). *Training and Development
Handbook*. New York : Mc Graw-Hill.
- [18] Evan, N. (1994). *Experiential Learning for All*.
New York. Cassall.
- [19] Dewey, J. (1939). *Experience and Education*.
New York : Cassell.
- [20] Kolb, David A. (1984). *Experiential Learning :
Experience as the Source of Learning
and Development*. Englewood Cliffs,
New Jersey : Prentice-Hall.
- [21] สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2554).
แนวทางการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน
มาตรฐานสากล. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ.
- [22] สุนันทิพย์ บุญสมบัติ. (2555). หน่วยที่ 9 พลวัต
หลักสูตรสังคมศึกษาในประมวลสาระชุดวิชา
สาระตะ และวิถีชีวิตทางสังคมศึกษา หน่วย 9
หน้า 1-59. นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- [23] วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา. (พานิช). (2554).
ครูสังคมศึกษากับการพัฒนาทักษะแก่นักเรียน.
กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

วารสารบริหารการศึกษา มศว
ปีที่ 12 ฉบับที่ 22 มกราคม – มิถุนายน 2558

59

[24]

NCSS Citizenship Select Subcommittee.

(2001). "Service-Learning : An
Essential Component of Citizenship
Education". *Social Education*
May/June :240-241.

[25] A Service of the Utah Education network. (2008).

Service Learning Rubric . Retrieved 20
January, 2014. from [http://www.uen.org/Rubric/rubric.cgi?](http://www.uen.org/Rubric/rubric.cgi?rubric-id=359)
rubric-id = 359 .

[26] คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
และคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.

(2553). ชุดเครื่องมือการเรียนรู้ด้วยตนเอง
ด้านการบริหารการศึกษา เรื่อง การสร้าง
เครือข่ายและการมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

[27] ราชบัณฑิตยสถาน. (2553). พจนานุกรมศัพท์

ศึกษาศาสตร์ อักษร M-Z. กรุงเทพฯ :
ไอดีเอสแควรี่.